

Khorasan Razavi Chamber
of Commerce Industries,
Mines and Agriculture

UZBEKISTAN & IRAN

International
Trade Analysis

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

عنوان: تحلیل و ارزیابی راهبردی تجارت با ازبکستان

(دیپلماسی اقتصادی - توسعه تجارت)

تهیه شده در امور بین الملل

کشور ازبکستان	حوزه مورد بررسی
تحلیلی - توصیفی	نوع گزارش
سال ۲۰۲۶-۲۰۱۰ میلادی	دوره مورد بررسی
۰۵۰۳-۹۸۰۱	کد گزارش
بهار ۱۴۰۵	تاریخ انتشار
۰۵۱۳۲۲۵۲۰۹۱-۲۲۰	تلفن تماس
so.international@mccima.net	رایانامه

فهرست

۱	
۴	خلاصه مدیریتی
۶	۱. شناسنامه عمومی و ساختار کلان اقتصادی ازبکستان
۶	۱-۱. شاخصهای کلیدی اقتصادی
۶	۲-۱. سیاستهای پولی
۷	۳-۱. جغرافیای اقتصادی (مراکز تجاری، مناطق آزاد، جمعیت)
۱۰	۴-۱. چارچوبهای ساختاری و نوین بازار ازبکستان
۱۱	۵-۱. الزامات فنی پذیرش پروژهها و اهداف استراتژیک ۲۰۳۰
۱۱	۶-۱. انطباق استراتژیک با سند بالادستی «ازبکستان-۲۰۳۰»
۱۲	۲. تحلیل ساختار تجارت خارجی کشور هدف
۱۲	۱-۲. تراز تجاری و روند ۵ ساله مبادلات
۱۳	۲-۲. شرکای تجاری اصلی
۱۳	۳-۲. سبد کالایی واردات و صادرات (تحلیل کدهای HS شش رقمی)
۱۵	۴-۲. موافقتنامههای تجاری: عضویت در WTO ، FTAs ، PTAs و پیمانهای منطقه‌ای
۱۷	۳. ارزیابی پتانسیل ها و مکمل های تجاری دوجانبه
۱۷	۱-۳. تحلیل پتانسیل صادراتی بر پایه مزیت نسبی آشکار شده
۱۸	۲-۳. زمینه‌های همکاری راهبردی و مکمل‌های اقتصادی
۱۹	۴. بررسی چارچوب قانونی، مقررات و تعرفه‌ها
۱۹	۱-۴. ماتریس نظام تعرفه‌ای و موافقت‌نامه‌های تجاری کلان دوجانبه
۲۰	۲-۴. جدول مقایسه‌ای مقررات ثبت شرکت و الزامات سرمایه‌گذاری ملی دوجانبه
۲۱	۳-۴. فرآیندهای گمرکی، استانداردها و الزامات ترخیص دوجانبه
۲۱	۵. تحلیل زیرساختهای لجستیک، زنجیره تأمین و بانکی
۲۱	۱-۵. ارزیابی ساختاری زیرساختهای حمل‌ونقل ازبکستان
۲۲	۲-۵. جدول مقایسه‌ای کریدورهای ترانزیتی دو جانبه
۲۳	۳-۵. جغرافیای هندسی لجستیک و هاب‌های توزیع متوازن در ازبکستان
۲۳	۶. تحلیل بازار، رقبا و رفتار مصرف‌کننده
۲۳	۱-۶. بخش‌بندی بازار و ساختار تقاضا
۲۴	۲-۶. تحلیل زنجیره توزیع، خرده‌فروشی و کانال‌های فرعی
۲۴	۳-۶. تحلیل رقبا در بازار ازبکستان

۴-۶.	رفتار و فرهنگ مصرف کننده ازبک	۲۵
۷.	تحلیل ریسک و راهکارهای ورود به بازار	۲۶
۱-۷.	ماتریس ارزیابی و تحلیل ریسک های بازار ازبکستان	۲۶
۲-۷.	راهکارها و استراتژی های عملیاتی ورود به بازار ازبکستان	۲۸
	منابع	۳۰

خلاصه مدیریتی

جمهوری ازبکستان با جمعیتی بالغ بر ۳۸ میلیون نفر و تولید ناخالص داخلی بیش از ۱۴۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵، بزرگ‌ترین بازار مصرفی آسیای مرکزی و یکی از پویاترین اقتصادهای رو به رشد منطقه محسوب می‌شود. این کشور در سال‌های اخیر، به‌ویژه با اجرای اصلاحات ساختاری شتابان از سال ۲۰۱۷، مسیر حرکت از اقتصاد دولتی به سمت بازاری آزاد، مبتنی بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی و آزادسازی ارزی را در پیش گرفته است. ثبت نرخ رشد اقتصادی ۶.۵ درصد در سال ۲۰۲۴ و ۶.۸ درصد در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۵، در کنار ذخایر ارزی مستحکم ۴۳ میلیارد دلاری، ازبکستان را به یکی از جذاب‌ترین بازارهای نوظهور در حوزه پیرامونی ایران تبدیل کرده است.

بررسی ساختار تجارت خارجی ازبکستان نشان‌دهنده یک عدم توازن ساختاری است؛ صادرات این کشور با رقم ۲۱.۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵، وابستگی شدیدی به مواد خام دارد و طلا به‌تنهایی ۴۲.۵ درصد آن را تشکیل می‌دهد. در مقابل، تقاضای ناشی از برنامه‌های توسعه صنعتی، حجم واردات آن را به ۳۶.۲ میلیارد دلار رسانده که عمدتاً شامل ماشین‌آلات، دارو، تجهیزات حمل‌ونقل و فرآورده‌های نفتی است. این کسری تراز تجاری ۱۴.۴ میلیارد دلاری، نشان‌دهنده نیاز پایدار و قطعی ازبکستان به تامین کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای از بازارهای بین‌المللی است؛ بازاری که هم‌اکنون در تسلط کامل چین (با ۲۹ درصد سهم) و روسیه (با ۲۷ درصد سهم) قرار دارد و ترکیه نیز حضور فعالی در آن دارد.

در این چارچوب، اقتصاد ایران و ازبکستان ساختاری کاملاً مکمل دارند. اگرچه حجم تجارت دوجانبه در ۱۰ ماهه نخست سال ۱۴۰۴ با رشدی مثبت به ۵۰۴ میلیون دلار رسیده، اما همچنان با ظرفیت‌های واقعی فاصله دارد. صنایع شیمیایی و پتروشیمی با سهمی نزدیک به ۴۰ درصد، بزرگ‌ترین گروه صادراتی ایران به این کشور هستند و ایران در اقلامی مانند پلیمرها و برخی دستگاه‌های تقطیر، سهم بازار بالایی (بین ۴۰ تا ۹۰ درصد) در ازبکستان دارد. با این حال، تحلیل‌های راهبردی تأکید می‌کنند که با توجه به شرایط منطقه‌ای و وقوع بحران‌های پیرامونی، اولویت و تمرکز صادراتی ایران باید از کالاهای پتروشیمی سنتی به سمت صنایع غذایی، محصولات دارویی و بیوتکنولوژی، مصالح ساختمانی مدرن و صدور خدمات فنی و مهندسی سوق یابد؛ به‌ویژه آنکه دولت ازبکستان بیش از ۱۶ میلیارد دلار پروژه در قالب مشارکت عمومی-خصوصی (PPP) در حوزه‌های مدیریت آب، برق و سلامت تعریف کرده که هم‌راستا با سند بالادستی "ازبکستان-۲۰۳۰" است. از سوی دیگر، با توجه به نیاز ۳.۸ میلیارد دلاری ازبکستان به واردات محصولات غذایی پایه و وفور اراضی وسیع و منابع پنبه و نهاده در این کشور، توسعه کشت فراسرزیمینی (مانند دانه‌های روغنی و ذرت دامی) فرصتی کلیدی برای پایدارسازی زنجیره تامین و امنیت غذایی ایران به شمار می‌رود.

از منظر ژئواکونومیک، ازبکستان به دلیل محصور بودن در خشکی، وابستگی بالایی به کریدورهای ترانزیتی ایران (مسیر ریلی سرخس-حیرتان) برای دسترسی به بنادر چابهار و بندرعباس به عنوان دروازه تنفسی خود دارد؛ مزیتی که نیازمند یک دیپلماسی ترانزیتی فعال جهت حل ریشه‌ای پروتکل‌های گمرکی ریلی با ترکمنستان و فعال‌سازی ظرفیت‌های چابهار است. با این حال، فعالان اقتصادی همچنان با ریسک‌های عملیاتی جدی مواجه هستند؛ از جمله چالش‌های نقل‌وانتقال مالی و قوانین سخت‌گیرانه تطبیق در نظام بانکی که تجارت را به کانال‌های واسطه‌ای متکی کرده است، و همچنین ریسک عضویت قریب‌الوقوع ازبکستان به سازمان تجارت جهانی (WTO) که می‌تواند با فعال شدن تعرفه‌های حالت MFN، رقبای ایران را جلو بیندازد. از این رو، سرعت بخشیدن به نهایی‌سازی موافقت‌نامه دوجانبه تجارت ترجیحی (PTA) بین تهران و تاشکند برای کاهش تعرفه کدهای کلیدی ایران کاملاً حیاتی است.

در نهایت، راهبرد طلایی و پایدار برای حضور صادرکنندگان ایرانی در این بازار، عبور از مدل سنتی صادرات مقطعی و حرکت به سمت سرمایه‌گذاری‌های مشترک در مناطق آزاد اقتصادی ازبکستان (مانند Navoi FEZ یا Bukhara-Agro) است. بازرگانان ایرانی می‌توانند با ورود مواد اولیه یا کالای نیمه‌ساخته از مرز ریلی سرخس به این مناطق، انجام فرآوری نهایی و ایجاد حداقل ۳۰ درصد ارزش افزوده بر اساس ضوابط آژانس جذب سرمایه‌گذاری، گواهی مبدأ و برند ازبکستان را دریافت کنند. این استراتژی حقوقی، به دلیل عضویت ازبکستان در پیمان تجارت آزاد کشورهای مشترک المنافع (CIS FTA) و رژیم ترجیحی GSP Plus با اتحادیه اروپا، امکان بازصادرات کالا را بدون پرداخت تعرفه گمرکی به بازار ۲۵۰ میلیون نفری منطقه و اروپا فراهم ساخته و چالش‌ها و محدودیت‌های تحریمی ایران را به طور کامل بی‌اثر می‌کند. برای موفقیت در این فرآیند، شرکت‌های ایرانی باید با ثبت شرکت‌های بومی، تشکیل دفاتر تجاری مشترک، شبکه توزیع مدرن و بهره‌گیری از ابزارهای نوین مالی (نظیر انتشار اوراق قرضه شرکتی معاف از مالیات در ازبکستان)، حضور میدانی و اعتمادسازی بلندمدتی را در بازار این کشور پایه‌ریزی کنند.

۱. شناسنامه عمومی و ساختار کلان اقتصادی ازبکستان

۱-۱. شاخصهای کلیدی اقتصادی

جمهوری ازبکستان در سالهای اخیر به عنوان یکی از پویاترین و سریعترین اقتصادهای رو به رشد در منطقه آسیای مرکزی ظاهر شده است. نرخ رشد اقتصادی واقعی این کشور در سال ۲۰۲۴ به ۶.۵ درصد رسید و این روند رو به رشد در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۵ نیز با ثبت نرخ ۶.۸ درصد با قدرت ادامه یافته است. محرکهای اصلی این رشد، افزایش چشمگیر تقاضای داخلی، فرآیند شتابان شهرنشینی و جریان پایدار حواله‌های ارزی ورودی به کشور هستند که مجموع این عوامل حجم کل تولید ناخالص ازبکستان را تا پایان سال ۲۰۲۵ از مرز ۱۴۵ میلیارد دلار عبور داده است. در حوزه بازار کار، اصلاحات اقتصادی ساختاری و توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی به بهبود ملموس شاخص‌ها منجر شده است. نرخ بیکاری در یک روند نزولی پیوسته، با کاهش ۲.۱ برابری از ۱۰.۵ درصد در سال ۲۰۲۰ به ۴.۹ درصد در سال ۲۰۲۵ رسیده است. این امر در کنار ساختار جمعیتی کشور که بیش از ۶۰ درصد آن را جوانان زیر ۳۰ سال تشکیل می‌دهند، و فور نیروی کار جوان، آموزش دیده و در عین حال با دستمزد رقابتی را برای واحدهای تولیدی و صنعتی نشان می‌دهد. همگام با رشد تولید ناخالص داخلی، شاخص سرانه درآمد نیز روندی صعودی داشته و توان خرید جامعه و بخصوص طبقه متوسط جدید را در شهرهای بزرگ افزایش داده است.

در خصوص وضعیت بدهی‌ها، تراز مالی تلفیقی و کسری حساب جاری ازبکستان رو به بهبود است. با این حال، کارشناسان بین‌المللی به سرمایه‌گذاران توصیه می‌کنند که در تحلیل ریسک‌های مالی، به بدهی‌های احتمالی ناشی از شرکت‌های بزرگ دولتی، بانک‌های دولتی و تعهدات مالی بلندمدت پروژه‌های مشارکت عمومی-خصوصی توجه داشته باشند و بنیه مالی طرف‌های قرارداد خود را به دقت پایش کنند.

۱-۲. سیاست‌های پولی

بانک مرکزی ازبکستان به منظور کنترل موج‌های تورمی ناشی از آزادسازی قیمت انرژی و تعرفه‌های خدمات عمومی، سیاست‌های پولی و کلان‌احتیاطی بسیار منضبط و انقباضی را اعمال کرده است. هدف‌گذاری اصلی نظام پولی کشور، کاهش و مهار نرخ تورم و رساندن آن به سطح پایدار ۵ درصدی تا پایان سال ۲۰۲۷ تعیین شده است. در بخش سیاست‌های ارزی، بانک مرکزی سیستم هدایت نرخ ارز سُم را بر اساس مکانیسم عرضه و تقاضای بازار پیش می‌برد؛ اما مدیریت عملیاتی به گونه‌ای انجام می‌شود که ثبات نرخ ارز رسمی در برابر ارزهای مرجع (به‌ویژه دلار آمریکا) برای جلوگیری از تورم وارداتی حفظ شود. ذخایر ارزی خارجی کشور از کفایت بالایی برخوردار است و پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال ۲۰۲۶ بتواند ۹.۲ ماه از واردات کشور را کاملاً پوشش دهد. این حجم از ذخایر، ضریب اطمینان بالایی را برای تخصیص و انتقال ارز به بازرگانان خارجی فراهم می‌کند.

نرخ بهره کلیدی بانک مرکزی به دلیل سیاست‌های ضد تورمی در سطح بالایی تنظیم شده است. این نرخ بهره بالا، هزینه تامین مالی ریالی (با ارز سوم) را در داخل ازبکستان افزایش می‌دهد. در نتیجه، طرح‌هایی که با آوردن ارز (دلار یا یورو) از خارج یا استفاده از ابزارهای جایگزین تامین مالی شوند، توجیه اقتصادی به مراتب بالاتری خواهند داشت.

۳-۱. جغرافیای اقتصادی (مراکز تجاری، مناطق آزاد، جمعیت)

ازبکستان با مساحتی حدود ۴۴۸,۹۲۴ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۳۸ میلیون نفر در قلب آسیای مرکزی، یک بازار مصرف بزرگ و رو به رشد است. موقعیت جغرافیایی این کشور به عنوان چهارراه راهروهای ترانزیتی بین‌المللی (شرق-غرب و شمال-جنوب)، امکان دسترسی آسان صادرکنندگان به بازارهای کشورهای همسایه، روسیه و چین را فراهم می‌کند. وجود راه‌های ریلی متصل به بنادر ایرانی (بندرعباس و چابهار) از طریق مسیرهای سرخس و حیرتان (یک شهر مرزی کوچک اما بزرگ‌ترین و حیاتی‌ترین بندر خشک و نقطه گمرکی مرزی در شمال افغانستان (استان بلخ) است. این بندر دقیقاً در ساحل رودخانه آمودریا واقع شده و از طریق «پل دوستی» به شهر مرزی ترمز در ازبکستان متصل می‌شود)، مزیت لجستیکی بالایی برای تبادلات کالایی ایران ایجاد کرده است.

تاشکند (پایتخت سیاسی و اقتصادی): این کلان‌شهر با مساحت ۶۳۱.۲۹ کیلومتر مربع و جمعیت ۳.۱ میلیون نفری که در ۱۲ منطقه شهری توزیع شده‌اند، مرکز اصلی انباشت سرمایه و بزرگ‌ترین کانون جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) است. در حوزه این پایتخت، منطقه صنعتی ویژه نسل جدید با مساحت کل ۶۳۹.۵ هکتار تاسیس شده است که در حال حاضر ۵۰۹.۶ هکتار آن به صورت زمین صنعتی آماده واگذاری، پذیرای پروژه‌های تولیدی و های‌تک بین‌المللی است.

• مناطق آزاد تجاری و اقتصادی

دولت ازبکستان برای جذب سرمایه‌گذاران، رژیم‌های حمایتی و معافیت‌های مالیاتی بسیار جذابی را در ۴۱ منطقه آزاد استراتژیک (طبق آمار رسمی فرصت‌های سرمایه‌گذاری مناطق ویژه اقتصادی ازبکستان دارای ۴۱ منطقه ویژه اقتصادی است که به سه دسته کلی تقسیم شده‌اند. ۱. مناطق اقتصادی آزاد (صنعتی، عمومی، کشاورزی و توریستی). ۲. مناطق صنعتی ویژه و ۳. پارک‌های فناوری و تخصصی) به‌ویژه در هاب‌های کلیدی مانند منطقه آزاد نوایی (هاب اصلی لجستیک هوایی و صنایع سنگین)، منطقه آزاد جیزک و منطقه آزاد نوکوس پیاده‌سازی کرده است. قوانین و معافیت‌های حاکم بر این مناطق به شرح زیر است:

• قوانین و مشوق‌های مالیاتی

بر اساس فرمان ریاست جمهوری ازبکستان در چارچوب برنامه مدرن‌سازی سرمایه‌گذاری، تمامی مناطق آزاد اقتصادی از یک قانون معافیت مالیاتی یکپارچه و سراسری تبعیت می‌کنند. این معافیت‌های صددرصدی و پلکانی شامل مالیات

بر درآمد شرکت‌ها، مالیات بر دارایی، مالیات بر زمین و حق استفاده از آب بوده و مدت زمان آن‌ها مستقیماً به حجم سرمایه‌گذاری ورودی بستگی دارد:

سرمایه‌گذاری بین ۳۰۰ هزار تا ۳ میلیون دلار: ۳ سال معافیت کامل

سرمایه‌گذاری بین ۳ میلیون تا ۵ میلیون دلار: ۵ سال معافیت کامل

سرمایه‌گذاری بین ۵ میلیون تا ۱۰ میلیون دلار: ۷ سال معافیت کامل

سرمایه‌گذاری‌های کلان بالای ۱۰ میلیون دلار: ۱۰ تا ۱۵ سال معافیت کامل.

• قوانین و تسهیلات گمرکی

حذف کامل عوارض گمرکی برای ماشین‌آلات، تجهیزات خطوط تولید و مواد اولیه وارداتی (به شرط آنکه محصول نهایی حاصل از آن‌ها صادر شود). همچنین قانون گمرکی ازبکستان امکان تعویق پرداخت مالیات بر ارزش افزوده (VAT) را برای اقلام وارداتی به مدت ۱۲۰ روز جهت حمایت از نقدینگی تولیدکننده فراهم کرده است.

• قانون ارزش افزوده و صدور گواهی مبدأ

برای بهره‌مندی از پیمان تجارت آزاد کشورهای مشترک المنافع (CIS FTA) و صادرات بدون تعرفه به روسیه، فرآیند پردازش کالا در منطقه آزاد باید ارزش محصول نهایی را نسبت به مواد اولیه ورودی حداقل ۳۰ درصد افزایش دهد یا کد تعرفه گمرکی (HS Code) آن در ۴ رقم اول تغییر کند تا گواهی مبدأ ازبکستان صادر شود.

برای بازرگانان ایرانی، منطقه آزاد استان نوایی (از نظر هندسی و جغرافیایی، نوایی در قلب نیمه ی شرقی ازبکستان واقع شده و به عنوان یک نقطه تلاقی مرکزی در میان شهرهای سمرقند (در شرق) و بخارا (در غرب) عمل می‌کند؛ شاهره ریلی مستقیم این مرکز ارتباطی، کوتاه‌ترین و امن‌ترین مسیر اتصال خطوط شریانی آسیای مرکزی به مرز ریلی سرخس در ایران است.) بهترین و هوشمندانه‌ترین گزینه برای استقرارهای صنعتی و تجاری است. این منطقه با داشتن بیش از ۲۹۵ هکتار زمین خالی آماده، بزرگ‌ترین هاب صنعتی-لجستیکی ازبکستان محسوب می‌شود. تجار ایرانی می‌توانند مواد اولیه پتروشیمی (پلیمرها) یا مقاطع واسطه‌ای فولادی را از طریق مرز ریلی مستقیم سرخس وارد منطقه آزاد نوایی کنند، به دلیل مجاورت این منطقه با خطوط ریلی اصلی و فرودگاه بین‌المللی نوایی، هزینه‌های حمل‌ونقل را به حداقل برسانند و پس از پردازش ۳۰ درصدی کالا، محصول نهایی را بدون پرداخت تعرفه گمرکی و با دور زدن چالش‌های تحریمی به بازار بزرگ ۲۵۰ میلیون نفری روسیه و کشورهای مشترک المنافع صادر نمایند. در گام بعدی، منطقه آزاد بخارا - آگرو نیز به دلیل نزدیکی جغرافیایی و تمرکز بر صنایع تبدیلی، بهترین گزینه برای هلدینگ‌های کشاورزی ایران در حوزه کشت فراسرزمینی است.

نام منطقه (استان مربوطه)	مساحت کل و زمین خالی (هکتار)	تمرکز اصلی صنعتی و گمرکی	پتانسیل کلیدی برای بازرگانان ایرانی
& Navoi FEZ SIZ (استان نوایی)	کل: ۱۰۵۷,۲ هکتار خالی: ۲۹۵,۴ هکتار	صنایع سنگین، فرآوری فلزات (مس، طلا)، صنایع پتروشیمی، لجستیک هوایی و قطعات خودرو.	بهترین هاب صنایع سنگین و پلیمری: تجار ایرانی می‌توانند مواد اولیه پتروشیمی (گرانول) یا فولاد واسطه‌ای را از مسیر ریلی سرخس وارد این زون کرده و پس از فرآوری، به روسیه صادر کنند.
New generation SIZ (شهر تاشکند - پایتخت)	کل: ۶۳۹,۵ هکتار خالی: ۵۰۹,۶ هکتار	فناوری‌های پیشرفته (High-Tech)، اتوماسیون صنعتی، وسایل الکترونیکی و تجهیزات مدرن زنجیره تأمین.	بزرگ‌ترین پهنه خالی در پایتخت: ایده‌آل برای شرکت‌های مهندسی، دانش‌بنیان و فناوری ایران جهت راه‌اندازی دفاتر تولیدی و توزیع در قلب ساختار مالی ازبکستان.
Bukhara-Agro FEZ (استان بخارا)	کل: ۱۱۱۱,۳ هکتار خالی: ۱۶۹,۶ هکتار	کشاورزی گلخانه‌ای هیدروپونیک مدرن، صنایع تبدیلی، صنایع غذایی و فرآوری محصولات باغی.	مرکز اصلی کشت فراسرزمینی: هلدینگ‌های کشاورزی ایران می‌توانند با استفاده از معافیت‌های آبی و زمین‌های آماده، اقلام استراتژیک (مانند دانه‌های روغنی و پنبه) را تولید و ریلی به ایران بفرستند.
Angren FEZ (استان تاشکند)	کل: ۷۷۵,۲ هکتار خالی: ۱۵ هکتار (بسیار متراکم)	کانی‌های غیرفلزی، مصالح ساختمانی پیشرفته، کلاسترهای نساجی و قطعات ماشین‌آلات.	دسترسی سریع به بازار پایتخت: به دلیل پر شدن سریع زمین‌ها، برای تجار ایرانی که نیاز به استقرار در خطوط زنجیره تأمین از قبل شکل گرفته دارند، مناسب است.
& Andijan-Farm Syrdarya-Farm (استان‌های اندیجان و سیردریا)	اندیجان: ۱۲,۲ هکتار خالی سیردریا: ۱۷۶ هکتار خالی	زون‌های تخصصی داروسازی، تجهیزات پزشکی، مواد اولیه دارویی (API) و اقلام بهداشتی.	مزیت بیوتکنولوژی ایران: ایران با داشتن RCA بالا در دارو، می‌تواند خطوط بسته‌بندی را در این زون‌ها مستقر کرده و با دریافت گواهی ازبکستان، بازار دارویی مشترک المنافع (CIS) را فتح کند.
Urgut FEZ (استان سمرقند)	کل: ۸۱۳,۲ هکتار خالی: ۳۶۹,۲ هکتار	صنایع سبک، لوازم خانگی، پوشاک، نساجی مدرن و محصولات پلیمری مصرفی.	تولید مشترک کالای مصرفی: با توجه به جمعیت ۴,۳ میلیونی و پر فشار سمرقند، این زون بهترین بستر برای پردازش نهایی و تولید پوشاک/لوازم خانگی با برند مشترک است.

Kokand FEZ (استان فرغانه)	کل: ۴۹۳,۵ هکتار خالی: ۱۴۶,۶ هکتار	فرآوری مواد شیمیایی پایین دستی، صنایع چوب، نساجی و بسته بندی های سلولزی.	تغذیه بازار دره فرغانه: دسترسی عالی به متراکم ترین بخش جمعیتی آسیای مرکزی جهت پخش سریع کالاهای سبک ایرانی.
Termiz FEZ (استان سرخان دریا)	کل: ۸۴,۶ هکتار خالی: ۴۸,۱ هکتار	انبارداری کلان، لجستیک ترانزیتی مرزی، و فرآوری محصولات کشاورزی پایه.	دروازه جنوبی مرزی: موقعیت راهبردی نزدیک به مرز افغانستان؛ مناسب برای تجارت ایرانی که زنجیره حمل ترکیبی (ایران - افغانستان - ازبکستان) را مدیریت می کنند.

منبع: Investment Promotion Agency of Uzbekistan

۴-۱. چارچوب های ساختاری و نوین بازار ازبکستان

• فرآیند واگذاری ها و خصوصی سازی

بر اساس استراتژی کلان دولت برای کاهش سهم بخش دولتی در اقتصاد، فرآیند واگذاری دارایی ها و شرکت های دولتی بزرگ شتاب فوق العاده ای گرفته است. این فرآیندها به صورت کاملاً شفاف از طریق پلتفرم الکترونیکی آنالین (E-AUKSION) و در قالب دو روش «مزایده» برای املاک و اموال فیزیکی، و «رقابت ساختاری» برای سهام شرکت ها انجام می شود.

یک فرصت جدی حقوقی برای هلدینگ های تولیدی ایران، امکان واگذاری برخی دارایی های دولتی با «ارزش باخريد صفر» است؛ به این شرط که سرمایه گذار خارجی تعهدات مکتوب و مشخصی را برای تزریق سرمایه، نوسازی تکنولوژیک و حفظ سطح اشتغال آن مجموعه بپذیرد. علاوه بر این، دولت در حال آماده سازی شرایط برای عرضه اولیه عمومی (IPO) و عرضه ثانویه (SPO) سهام ۱۲ شرکت بزرگ و مادر دولتی در بورس اوراق بهادار تاشکند و بازارهای بین المللی است که پنجره جدیدی را برای مشارکت تجار خارجی باز می کند.

• چارچوب مشارکت های عمومی - خصوصی

قوانین و نهادهای مربوط به مشارکت عمومی - خصوصی در ازبکستان در سال های اخیر به طور کامل بازآفرینی شده اند. تا کنون بیش از ۴۰۰ پروژه زیرساختی بزرگ به ارزش تقریبی ۱۶ میلیارد دلار در این چارچوب تکمیل شده یا وارد فاز اجرا شده اند. بخش های اولویت دار دولت برای جذب این مشارکت ها شامل انرژی های تجدیدپذیر، شبکه توزیع برق، زیرساخت های بهداشت و درمان، آموزش و سیستم های مدرن آبیاری است.

برای شرکت های خدمات فنی و مهندسی ایران، شناخت «روش چالش سوئیسی» (Swiss Challenge Method) بسیار حیاتی است. در پروژه هایی که با ابتکار بخش خصوصی تعریف می شوند، ایده اولیه پیشنهادی ابتدا

به مدت ۹۰ روز توسط دپارتمان توسعه پروژه‌های PPP در وزارت اقتصاد و دارایی بررسی فنی می‌شود و در صورت تایید، برای احراز شفافیت کامل به مناقصه عمومی گذاشته می‌شود تا قیمت و کیفیت رقابتی به دست آید.

• بازار اوراق قرضه شرکتی

تامین مالی از طریق انتشار اوراق قرضه شرکتی در ازبکستان رشد ساختاری و قانونی خوبی داشته است. طبق قوانین بازار سرمایه این کشور، انتشار اوراق قرضه، فروش آن‌ها به سرمایه‌گذاران، پرداخت سود کوپن و بازخرید نهایی آن‌ها هیچ‌گونه تعهد و بار مالیاتی برای شرکت حقوقی صادرکننده (ناشر) ایجاد نمی‌کند (به استثنای مقررات مالیات تکلیفی اشخاص غیرمقیم).

۱-۵. الزامات فنی پذیرش پروژه‌ها و اهداف استراتژیک ۲۰۳۰

• فیلترهای چهارگانه آژانس جذب سرمایه‌گذاری برای پذیرش طرح‌ها

شرکت‌های ایرانی برای بهره‌مندی از خدمات بازاریابی و شریک‌یابی آژانس دولتی ازبکستان، باید پروژه‌های خود را با چهار ضابطه فنی زیر تطبیق دهند:

• **طرح توجیهی بین‌المللی:** تدوین بیزینس پلن مدون به زبان انگلیسی، با اثبات کارایی مالی و نرخ بازگشت سرمایه (IRR) بر اساس استانداردهای بین‌المللی مانند (UNIDO) یا بانک جهانی.

• **پکیج دوزبانه پرزنت:** تنظیم کلیه مدارک، کاتالوگ‌ها و اسناد معرفی پروژه به طور همزمان به دو زبان ازبکی و انگلیسی در فرمت ساختاری مصوب آژانس.

• **سلامت مالی شریک محلی:** ترازنامه مالی شریک یا مبتکر محلی باید کاملاً شفاف، سودده و عاری از هرگونه بدهی مالیاتی، سابقه ورشکستگی یا دعاوی قضایی فعال باشد.

• **کف سرمایه‌گذاری و آورده نقدی:** توانایی تأمین مالی شریک محلی برای سهم خود (اصولاً بالای ۵۰٪ هزینه اولیه) باید با اسناد بانکی اثبات شود. همچنین، حداقل ارزش کل پروژه برای صلاحیت در آژانس مرکزی باید ۱ میلیون دلار باشد؛ پروژه‌های کوچک‌تر به فرمانداری‌های منطقه‌ای ارجاع می‌شوند.

۱-۶. انطباق استراتژیک با سند بالادستی «ازبکستان-۲۰۳۰»

طرح‌هایی که همگام با اولویت‌های سند حاکمیتی «ازبکستان-۲۰۳۰» باشند، از حمایت ویژه و بودجه ملی برخوردار خواهند شد. این فرصت‌های بکر برای شرکت‌های ایرانی عبارتند از:

• **مدیریت آب و محیط زیست:** مدرن‌سازی سیستم‌های آبیاری، دیجیتالی کردن پایش سدها و مشارکت در پروژه ملی "مکان سبز" (کاشت سالانه ۲۰۰ میلیون درخت).

- **زیرساخت‌های بهداشت و درمان:** نوسازی تجهیزات بیمارستانی، سیستم‌های هوشمند تشخیص زود هنگام بیماری‌ها و طرح‌های کاهش مرگ‌ومیر مادران و نوزادان.
- **هوشمندسازی مرزها و امنیت تکنولوژیک:** استقرار سیستم‌های هشدار زود هنگام مخاطرات طبیعی در ابنیه کلان و اتوماسیون کامل حفاظت از مرزها با فناوری‌های پردازش تصویر و هوش مصنوعی (AI)؛ بازاری ایده‌آل برای شرکت‌های دانش‌بنیان و ICT ایران.

۲. تحلیل ساختار تجارت خارجی کشور هدف

۱-۲. تراز تجاری و روند ۵ ساله مبادلات

- **حجم کل صادرات و روند رشد:** حجم صادرات کالایی ازبکستان طی یک روند صعودی مداوم در ۵ سال گذشته، از ۱۲ میلیارد و ۸۳۲ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ به ۲۱ میلیارد و ۸۱۹ میلیون دلار در سال ۲۰۲۵ رسیده است. محرک اصلی این رشد، افزایش حجم صادرات طلا (از ۵.۸ میلیارد دلار به ۹.۱ میلیارد دلار) و جهش صادرات محصولات غذایی و فرآوری‌شده کشاورزی از ۱.۴ میلیارد دلار به ۲.۵ میلیارد دلار بوده است. بر اساس پیش‌بینی IMF، نرخ رشد صادرات کالا و خدمات این کشور در سال ۲۰۲۵ معادل ۱۲.۲ درصد ثبت شده است.
- **حجم واردات و وضعیت موازنه:** حجم واردات کالایی این کشور به دلیل برنامه‌های توسعه‌ای فشرده از ۱۹ میلیارد و ۴۸ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ به ۳۶ میلیارد و ۲۹۳ میلیون دلار در سال ۲۰۲۵ رسیده است که نشان‌دهنده رشد تقریبی دو برابری تقاضای داخلی است. بخش عمده این واردات مربوط به ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی بوده که از ۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به ۱۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵ افزایش یافته است. در نتیجه این شتاب وارداتی، «کسری تراز تجاری کالا» ازبکستان از ۶.۲- میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به ۱۴ میلیارد و ۴۷۴ میلیون دلار کسری در سال ۲۰۲۵ رسیده است؛ اما صندوق بین‌المللی پول این کسری را به دلیل پایداری ذخایر ارزی (۴۳ میلیارد دلار، معادل ۹.۸ ماه پوشش واردات) و انضباط مالی، ساختاری و کاملاً مدیریت‌شده ارزیابی می‌کند.
- **موازنه تجاری دوجانبه با ایران:** با تکیه بر آمار توسعه لجستیکی کشور هدف، موازنه تجاری دوجانبه به دلیل نیاز شدید بازار ازبکستان به اقلام سرمایه‌ای و واسطه‌ای از جمله آهن، فولاد و مصنوعات فلزی (کدهای ۷۲ و ۷۳) روندی صعودی به نفع صادرکنندگان ایرانی دارد. فعال شدن راهروهای ترانزیتی ریلی از گمرکات سرخس و حیرتان، هزینه حمل کالاهای ایرانی را به شدت کاهش داده و بستر مناسبی برای صادرات خدمات فنی-مهندسی در بخش‌های زیرساختی (نظیر سدسازی و اتوماسیون) پدید آورده است.

۲-۲. شرکای تجاری اصلی

- پنج شریک اول صادراتی: مقاصد اصلی و اول بازارهای هدف صادراتی جمهوری ازبکستان به ترتیب شامل کشورهای روسیه، چین، قزاقستان، ترکیه و کشورهای همسایه در حوزه آسیای مرکزی (مانند قرقیزستان و تاجیکستان) است که عمده گاز طبیعی، طلا، مس و محصولات نساجی این کشور را جذب می کنند.
- پنج شریک اول وارداتی: پنج تامین کننده و صادرکننده اصلی به بازار ازبکستان که بیشترین سهم را در پوشش وابستگی شدید این کشور به واردات ماشین آلات و صنایع سنگین دارند، به ترتیب شامل چین، روسیه، قزاقستان، جمهوری کره (کره جنوبی) و آلمان هستند.

پنج شریک اول صادراتی ازبکستان (۲۰۲۴)

رتبه	کشور	ارزش صادرات (میلیارد دلار)	سهم از کل
۱	روسیه	۴۴۷۳	۱۴
۲	چین	۱۸۵۲	۶
۳	قزاقستان	۱۸۳۷	۶
۴	ترکیه	۱۵۸۰	۵
۵	افغانستان	۱۳۹۹	۴

منبع: www.intracen.org

پنج شریک اول وارداتی ازبکستان (۲۰۲۴)

رتبه	کشور	ارزش واردات (میلیارد دلار)	سهم از کل
۱	چین	۱۶۱۷۶	۲۹
۲	روسیه	۱۲۴۵۳	۲۷
۳	قزاقستان	۴۲۱۶	۸
۴	کره جنوبی	۳۰۰۰	۵
۵	ترکیه	۲۵۸۰	۵

منبع: www.intracen.org

۲-۳. سبد کالایی واردات و صادرات (تحلیل کدهای HS شش رقمی)

ده کالای عمده صادراتی ازبکستان (بر اساس ارزش سال ۲۰۲۴)

کد HS شش رقمی	شرح کالا	ارزش (میلیون دلار)	سهم از کل صادرات
۷۱۰۸۱۳	طلا (شامل طلای آب کاری شده با پلاتین) به صورت نیم ساخته، برای غیرپولی مصارف	۱۳۵۶۷.۵	۴۲.۵
۲۷۱۱۲۱	گاز طبیعی در حالت گازی	۷۲۷.۱	۲.۲
۷۴۰۳۱۱	مس پالایش شده به صورت کاتد و قطعات کاتد	۶۸۷.۶	۲.۱
۲۷۱۰۱۹	روغن های متوسط و فرآورده های نفتی یا معدنی قیری، بدون بیودیزل	۵۳۶.۱	۱.۶
۵۲۰۵۲۳	نخ پنبه ای تک، از الیاف شانه شده، حاوی $\leq 85\%$ پنبه، با دانسیته خطی...	۵۳۲.۲	۱.۶
۱۱۰۱۰۰	آرد گندم یا آرد مخلوط گندم و چاودار (مسئین)	۵۱۳.۶	۱.۶
۶۱۰۹۱۰	تی شرت، زیرپوش و جلیقه های پنبه ای، بافت دار یا قلاب بافتی	۴۹۸.۲	۱.۵
۷۴۰۸۱۹	سیم مسی پالایش شده با حداکثر قطر مقطع ≥ 6 میلی متر	۴۸۸.۴	۱.۵
۵۲۰۵۱۲	نخ پنبه ای تک، از الیاف شانه نشده، حاوی $\leq 85\%$ پنبه، با دانسیته خطی...	۴۳۹.۶	۱.۳
۷۴۱۱۱۰	لوله و پروفیل های مسی پالایش شده	۳۷۷.۹	۱.۱۹

منبع: www.intracen.org

ده کالای عمده وارداتی ازبکستان (بر اساس ارزش سال ۲۰۲۴)

کد HS شش رقمی	شرح کالا	ارزش (میلیون دلار)	سهم از کل صادرات
۲۷۱۱۲۱	گاز طبیعی در حالت گازی	۲۴۰.۱	۴.۳
۳۰۰۴۹۰	داروهای متشکل از محصولات مخلوط یا غیرمخلوط برای مصارف درمانی	۱۸۳۳	۳.۳
۲۷۱۰۱۹	روغن های متوسط و فرآورده های نفتی یا معدنی قیری، بدون بیودیزل...	۱۵۲۰	۲.۷

۱.۸	۹۷۴	روغن های سبک و فرآورده های نفتی یا معدنی قیری که $\leq 90\%$ حجمی	۲۷۱۰۱۲
۱.۷	۹۳۲	گندم و مسلین (به استثنای بذر برای کشت و گندم دوروم)	۱۰۰۱۹۹
۱.۵	۸۵۷	هوایماها و سایر هواگردهای موتوردار با وزن خالی < ۱۵,۰۰۰ کیلوگرم	۸۸۰۲۴۰
۱.۴	۸۰۰	خودروهای سواری و سایر وسایل نقلیه موتوری که عمدتاً برای حمل و نقل... طراحی شده اند	۸۷۰۳۳۳
۱.۲	۶۵۷	محصولات نورد تخت از آهن یا فولاد غیرآلیاژی، به عرض ≤ 600 میلی متر، به صورت کلاف، به سادگی...	۷۲۰۸۳۹
۱.۱	۶۲۶	جعبه دنده ها و قطعات آن ها، برای تراکتورها، وسایل نقلیه موتوری	۸۷۰۸۴۰
۱.۱	۶۲۰	روغن های نفتی و روغن های حاصل از مواد معدنی قیری، خام	۲۷۰۹۰۰

منبع: www.intracen.org

۲-۴. موافقت نامه های تجاری: عضویت در WTO، FTAs، PTAs و پیمان های منطقه ای

• تحلیل وضعیت الحاق ازبکستان به سازمان تجارت جهانی (WTO)

ازبکستان در حال حاضر یکی از فعال ترین کشورهای جهان در فرآیند الحاق به WTO است. دولت این کشور اصلاحات ساختاری عمیقی را برای همگام سازی قوانین گمرکی، کاهش تعرفه ها و حذف موانع غیرتعرفه ای اعمال کرده است. طبق گزارش بانک جهانی، الحاق به WTO به طور میانگین تعرفه های گمرکی واردات ازبکستان را کاهش می دهد. این تغییر به معنای باز شدن مرزها به روی بازارهای جهانی است.

تأثیر بر تعامل با ایران: از آنجا که ایران عضو WTO نیست، الحاق رسمی ازبکستان به این سازمان می تواند در آینده چالش های تعرفه ای برای کالاهای ایرانی ایجاد کند؛ زیرا کشورهای عضو WTO از تعرفه های پایین تر حالت MFN در بازار ازبکستان بهره مند خواهند شد. بنابراین، ایران باید پیش از نهایی شدن این الحاق، چارچوب های دوجانبه خود با تاشکند را مستحکم کند.

• موافقت نامه های تجارت آزاد (FTA) و رژیم های ترجیحی موجود در ازبکستان

ازبکستان عضو کلیدی موافقت‌نامه تجارت آزاد کشورهای مشترک المنافع (CIS FTA) است. این توافق‌نامه به ازبکستان اجازه می‌دهد تا با کشورهایمانند روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، بلاروس و سایر اعضای این حوزه، با تعرفه گمرکی صفر درصد مبادله تجاری داشته باشد.

رژیم ترجیحی GSP Plus با اتحادیه اروپا: ازبکستان منشور تجاری ویژه‌ای با اتحادیه اروپا دارد که به این کشور امکان می‌دهد بیش از ۶۲۰۰ قلم کالا (به‌ویژه در حوزه نساجی، پوشاک و محصولات باغی) را بدون پرداخت حقوق گمرکی به اروپا صادر کند.

جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی: حجم جذب سرمایه‌گذاری خارجی ازبکستان با جهشی بی‌سابقه از رکوردهای گذشته عبور کرده است (ثبت پروژه‌های متعدد در حوزه‌های لجستیک و انرژی).

جدول راهنمای کاربردی

نوع موافقت‌نامه/قانون	وضعیت ارتباط با ایران	تأثیر عملیاتی بر قرارداد تجار
الحاق به سازمان تجارت جهانی (WTO Accession)	ایران عضو WTO نیست؛ الحاق ازبکستان رقابت را برای کالاهای ایرانی سخت‌تر می‌کند.	تجار ایرانی باید پیش از نهایی شدن الحاق، قراردادهای بلندمدت قفل‌شده امضا کنند تا زیر فشار تعرفه‌های ترجیحی رقبای عضو WTO قرار نگیرند.
تجارت آزاد کشورهای مشترک المنافع (CIS FTA)	ایران عضو این پیمان نیست، اما ازبکستان تعرفه گمرکی صفر درصد با روسیه و آسیای مرکزی دارد.	تجار ایرانی می‌توانند با ثبت شرکت مشترک در ازبکستان، کالا را فرآوری کرده و با برند ازبکستان و تعرفه صفر به بازار ۲۵۰ میلیونی CIS صادر کنند.
رژیم ترجیحی GSP Plus با اتحادیه اروپا	ایران دسترسی ترجیحی به اروپا ندارد، اما ازبکستان ۶۲۰۰ قلم کالا را بدون تعرفه به اروپا می‌فرستد.	صادرکنندگان ایرانی با تولید یا مونتاژ نهایی اقلامی مانند نساجی و محصولات واسطه‌ای در خاک ازبکستان، می‌توانند تحریم‌ها را دور زده و به بازار اروپا صادر کنند.
موافقت‌نامه دوجانبه تجارت ترجیحی (PTA)	در حال مذاکره و توسعه بین دولت‌های ایران و ازبکستان است.	با نهایی شدن این قرارداد، کدهای تعرفه کلیدی ایران (مانند فصل ۷۲ و ۷۳ شامل آهن و فولاد و فصل ۳۰ دارویی) با تخفیف گمرکی سنگین وارد ازبکستان می‌شوند.
قانون استراتژی و دکترین لجستیک ۲۰۳۰ ازبکستان	ایران شاهراه اصلی این سند است؛ ازبکستان به بنادر چابهار و عباس برای خروج از خشکی نیاز مبرم دارد.	هزینه‌های حمل‌ونقل تجار ایرانی به دلیل اولویت‌دهی ریلی ازبکستان به کریدور سرخس-حیرتان کاهش می‌یابد و پتانسیل بالایی برای قراردادهای ترانزیتی ایجاد می‌کند.
قانون مناطق اقتصادی آزاد ازبکستان (FEZ)	ازبکستان معافیت‌های مالیاتی طولانی‌مدت به سرمایه‌گذاران خارجی (از جمله ایران) می‌دهد.	تجار ایرانی با ورود مواد اولیه به این مناطق و پردازش آن‌ها، از پرداخت مالیات معاف شده و کالا را آماده صادرات مجدد به روسیه و اروپا می‌کنند.

۳. ارزیابی پتانسیل ها و مکمل های تجاری دوجانبه

ساختار تجارت خارجی ایران در برهه کنونی، تحت تأثیر چالش های زیرساختی و نوسانات توان تولیدی در صنایع سنگین و پتروشیمی، نیازمند بازطراحی و چرخش به سمت مسیرهای امن و جایگزین است. در این میان، جمهوری ازبکستان به عنوان یکی از سریع ترین اقتصادهای در حال توسعه آسیای مرکزی با حجم تولید ناخالص داخلی فراتر از ۱۴۵ میلیارد دلار و سیاست های درهای باز، پتانسیل های بی نظیری برای تبدیل شدن به یک مکمل راهبردی پدید آورده است؛ بازاری تشنه برای کالاهای واسطه ای و خدمات مهندسی ایرانی که از طریق شاهراه لجستیکی ریلی منحصربه فرد خود، امن ترین بستر را برای توسعه صادرات مجدد، بومی سازی زنجیره های ارزش و بی اثر کردن تکانه های خارجی فراهم می کند.

۳-۱. تحلیل پتانسیل صادراتی بر پایه مزیت نسبی آشکار شده • صنایع معدنی، آهن و فولاد (۷۲ & ۷۳ HS Codes)

تحلیل نیاز ازبکستان: طبق آمار یادداشت اقتصادی بانک جهانی و جهش نرخ رشد سرمایه گذاری ثابت در ازبکستان که سهم آن به ۳۷.۱ درصد از کل GDP در سال ۲۰۲۴ رسیده است، این کشور درگیر مگاپروژه های ساختمانی و نوسازی خطوط تولید است.

ایران در تولید شمش، میلگرد، لوله های صنعتی و پروفیل های فولادی دارای RCA بالای ۱ است. وجود راه آهن مستقیم از ایستگاه مرزی سرخس به ایستگاه حیرتان در ازبکستان، هزینه حمل این کالاهای سنگین را نسبت به رقبایی مانند آلمان، کره جنوبی و حتی چین به شدت کاهش می دهد و مزیت قیمت رقابتی پایدار ایجاد می کند.

• صنایع شیمیایی، پتروشیمی و پلاستیک ها (۳۹ HS Codes)

تحلیل نیاز ازبکستان: طبق آمار IMF، واردات سایر کالاهای واسطه ای ازبکستان به بیش از ۱۲.۲ میلیارد دلار رسیده است. صنایع پایین دستی نساجی و بسته بندی ازبکستان به شدت به گرانول های پلیمری، پلی اتیلن و مواد اولیه پلاستیک وابسته هستند.

گزارش عملکرد ۱۴۰۲ سازمان توسعه تجارت ایران نشان می دهد که محصولات پتروشیمی و پایه پلیمری بالاترین سهم را در صادرات غیرنفتی ایران با ارزش آوری میلیاردی دارا هستند. تجار ایرانی می توانند با بهره گیری از این حجم عرضه، بازار صنایع واسطه ای تاشکند را به دست گیرند.

• محصولات دارویی و تجهیزات پزشکی (۳۰ HS Code)

بازار دارویی ازبکستان یکی از وابسته ترین بازارهای آسیای مرکزی است. به دلیل عدم کفایت خطوط تولید بومی، سالانه حجم کلانی دارو وارد این کشور می شود.

ایران در زمینه تولید داروهای ژنریک و بیوتکنولوژی دارای مزیت رقابتی بالایی در منطقه است. کاهش تشریفات گمرکی در تاشکند به دلیل اصلاحات گمرکی اخیر برای الحاق به WTO، سرعت ورود زنجیره سرمایه دارویی ایران به این بازار را دوچندان می‌کند.

۳-۲. زمینه‌های همکاری راهبردی و مکمل‌های اقتصادی

برای خروج از ساختار سنتی تبادل کالا و ایجاد پایدارسازی منافع اقتصادی، ۴ محور اصلی بر اساس مستندات حقوقی و استراتژیک دو کشور ارزیابی می‌شود.

• خدمات فنی و مهندسی

بر اساس گزارش بانک توسعه آسیا (۲۰۲۴-۲۰۲۸) و پورتال لجستیک ۲۰۳۰ ازبکستان، این کشور نیاز به جذب بیش از ۱۶ میلیارد دلار سرمایه و تخصص در پروژه‌های مشارکت عمومی-خصوصی (PPP) از جمله مدیریت آب، کانال‌کشی هوشمند، مدرن‌سازی سیستم‌های حمل‌ونقل و اتوماسیون صنعتی دارد.

شرکت‌های ایرانی که دارای سابقه و تخصص در پروژه‌های سدسازی، نیروگاهی، تونل‌سازی و شبکه‌های توزیع برق هستند، به دلیل تطابق استانداردهای مهندسی ایران با نیازهای سرزمینی آسیای مرکزی، پتانسیل بالایی برای برنده شدن در مناقصات دولتی ازبکستان دارند. ورود به این پروژه‌ها از طریق قانون جدید PPP ازبکستان (که امنیت حقوقی بالایی برای شریک خارجی دارد) تضمین شده است.

• کشت فراسرزمینی و امنیت غذایی

بر اساس آمار IMF، ازبکستان علی‌رغم اینکه صادرکننده مواد غذایی است، سالانه بیش از ۳.۸ میلیارد دلار واردات محصولات غذایی زنجیره پایه دارد. از سوی دیگر، این کشور مهد تولید پنبه و نهاده‌های دامی در آسیای مرکزی است. ایران با محدودیت‌های شدید منابع آبی روبرو است. تجار و هلدینگ‌های کشاورزی ایران می‌توانند با استفاده از اراضی وسیع و حاصلخیز کشور ازبکستان، اقدام به کشت فراسرزمینی اقلام استراتژیک مانند دانه‌های روغنی، ذرت دامی و پنبه نمایند. محصولات تولیدی را می‌توان بدون پرداخت حقوق گمرکی ثانویه و از طریق خطوط ریلی مستقیم به داخل ایران هدایت کرد که این امر امنیت غذایی ایران را تقویت و هزینه‌های زنجیره تأمین کشاورزی را کاهش می‌دهد.

• سرمایه‌گذاری‌های مشترک صنعتی (Joint Ventures) در مناطق اقتصادی آزاد (FEZ)

بر اساس سند رسمی مناطق آزاد ازبکستان مشوق‌های بی‌نظیری شامل معافیت‌های مالیاتی طولانی‌مدت (مالیات بر درآمد، زمین و املاک) برای شرکت‌های Joint Venture (سرمایه‌گذاری مشترک) با آورده بالای ۱ میلیون دلار در نظر گرفته است.

تجار ایرانی نباید صرفاً به عنوان فروشنده کالا عمل کنند. راهبرد طلایی، وارد کردن کالا به صورت نیمه‌ساخته یا مواد اولیه از مرز سرخس به مناطق آزاد نظیر Navoi FEZ یا Tashkent SEZ، انجام پردازش نهایی با استفاده از نیروی کار ارزان و جوان ازبکستان (که ۶۰٪ جمعیت را تشکیل می‌دهند)، و سپس صادرات مجدد محصول تحت نام و گواهی مبدأ ازبکستان به بازارهای هدف روسیه و اتحادیه اروپا است. این روش به طور کامل چالش‌های تحریمی ایران را دور می‌زند.

• پروژه‌های تحقیق و توسعه (R&D) مشترک

استراتژی توسعه نظام لجستیک و فناوری ازبکستان (ژانویه ۲۰۲۵) بر بومی‌سازی قطعات و پیاده‌سازی سیستم‌های تحویل درب به درب (Door to Door) و مدیریت هوشمند زنجیره تأمین مبتنی بر هوش مصنوعی تأکید دارد. همچنین راهنمای اوراق قرضه شرکتی ازبکستان ابزارهای نوینی را برای تأمین مالی پروژه‌های نوآورانه معرفی کرده است.

شرکت‌های دانش‌بنیان، پارک‌های فناوری و مراکز تحقیق و توسعه ایران می‌توانند در پلتفرم‌های تکنولوژیک تاشکند (نظیر Nukus Technopark) مستقر شوند. اعزام هیئت‌های تجاری گمرکی و لجستیکی برای امکان‌سنجی ساخت کانتینرهای پیشرفته و نرم‌افزارهای یکپارچه گمرکی، بستر ساز قراردادهای کلان دولتی خواهد بود. تلاقی دانش فنی ایران با منابع مالی و دسترسی بین‌المللی ازبکستان، یک ساختار برد-برد تجاری را رقم می‌زند.

۴. بررسی چارچوب قانونی، مقررات و تعرفه‌ها

۴-۱. ماتریس نظام تعرفه‌ای و موافقت‌نامه‌های تجاری کلان دوجانبه

الف) رژیم تعرفه‌ای ازبکستان برای کالاهای کلان صادراتی ایران

- **لیست اقلام با تعرفه صفر:** بر اساس فهرست مصوب، دولت ازبکستان به منظور مهار تورم داخلی خود، تعرفه گمرکی برخی اقلام کلیدی را صفر یا به حداقل ممکن رسانده است. این اقلام فرصتی برای صنایع ملی ایران هستند همچون؛ صنایع شوینده و آرایشی-بهداشتی، صنایع غذایی و تبدیلی (سس‌ها، طعم‌دهنده‌های مخلوط، سوپ‌ها و آبگوشت‌های آماده، آب‌های معدنی و نوشیدنی‌های غیرالکلی)، صنایع نساجی و پوشاک
- **موافقت‌نامه تجارت ترجیحی (PTA):** ایران و ازبکستان در بسترهای حاکمیتی در حال توسعه تعرفه‌های ترجیحی برای محصولات پتروشیمی، پایه نفتی و مصالح ساختمانی هستند. با این حال، در طبقه‌بندی کلی سازمان تجارت جهانی (WTO)، ایران جزو کشورهای مشمول نظام تخفیف یک‌طرفه عمومی (GSP) در ازبکستان نیست و کالاهای خارج از لیست معافیت یا موافقت‌نامه ترجیحی (PTA)، بر اساس توافق‌نامه بازرگانی دوجانبه دو کشور، مشمول تعرفه پایه گمرکی کشورها با وضعیت MFN (دول کامله‌الوداد) می‌شوند.

ب) رژیم تعرفه‌ای ایران برای کالاهای وارداتی ازبکستان

- **تسهیلات حقوق ورودی برای زنجیره نساجی ملی:** ایران به منظور تأمین مواد اولیه صنایع نساجی و ریسندگی کاشان، یزد، اصفهان و سایر قطب‌های صنعتی، کمترین نرخ حقوق ورودی و تعرفه گمرکی را برای **نخ پنبه و الیاف پنبه حلاجی نشده** ازبکستان اعمال می‌کند که بزرگ‌ترین سهم وارداتی ایران از این کشور (به ارزش بیش از ۶۵.۶ میلیون دلار) را به خود اختصاص داده است.
- **مدیریت تعرفه‌ای اقلام کشاورزی فله:** در بخش واردات حبوبات (مانند ماش، لوبیا چیتی و غلات) که سهمی حدود ۱۰ میلیون دلار دارند، وزارت جهاد کشاورزی ایران در فصول کاهش برداشت داخلی، تعرفه‌ها را به صورت فصلی کاهش می‌دهد تا زنجیره تأمین غذایی کشور با تکیه بر بازار ازبکستان تنظیم شود.

۲-۴. جدول مقایسه‌ای مقررات ثبت شرکت و الزامات سرمایه‌گذاری ملی دوجانبه

برای ایجاد بسترهای حقوقی مستحکم، هولدینگ‌های ایرانی و شرکت‌های پیمانکاری ازبکستانی نیاز به ثبت شخصیت حقوقی در کشور مقابل دارند. ضوابط کلان این فرآیند به شرح زیر مقایسه می‌شود:

شاخص حقوقی و ثبتی	ثبت شرکت توسط هولدینگ‌های ایرانی در ازبکستان (صادرات و سرمایه‌گذاری)	ثبت شرکت توسط تجار و پیمانکاران ازبک در ایران (واردات و پیمانکاری)
قالب حقوقی بهینه ملی	شرکت با مسئولیت محدود (LLC): ساده‌ترین قالب حقوقی در ازبکستان که بر اساس آیین‌نامه مصوب وزارت دادگستری تاشکند، ظرف ۱ تا ۲ روز کاری در مراکز خدمات دولتی ثبت می‌شود.	شرکت با مسئولیت محدود (LLC) با سهام‌دار خارجی: ثبت در اداره کل ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی ایران جهت اخذ کد اقتصادی ملی و کارت بازرگانی.
سهم مالکیت خارجی	۱۰۰ درصد مالکیت خارجی: به دلیل چالش‌های حقوقی پیشین در سرمایه‌گذاری‌های مشترک، مشاوران حقوقی اکیداً سرمایه‌گذاری ۱۰۰ درصد ایرانی را برای حفظ برند و مالکیت توصیه می‌کنند	۱۰۰ درصد مالکیت خارجی: تحت حمایت قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی ایران، اتباع ازبکستان می‌توانند مالکیت تام خطوط تولید یا دفاتر بازرگانی را در ایران داشته باشند.
مشوق‌های اراضی و مالیاتی کلان	معافیت مالیاتی و گمرکی ۳ تا ۷ ساله به همراه واگذاری زمین دولتی در صورت تزریق سرمایه مستقیم خارجی بین ۳۰۰ هزار تا بیش از ۱۰ میلیون دلار در ۲۲ منطقه آزاد اقتصادی (مانند Navoi FEZ).	معافیت‌های مالیاتی طولانی‌مدت (تا ۲۰ سال) در صورت استقرار شرکت ازبکستانی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی ایران (مانند چابهار یا انزلی) یا مناطق ویژه اقتصادی.
حداقل سرمایه اولیه قانونی	برای شرکت‌های سهامی (JSC) حداقل ۴۰۰ میلیون صوم (حدود ۴۶ هزار دلار) است، اما برای قالب LLC نرخ کف سرمایه بسیار منعطف و پایین تعیین شده است.	متناسب با ضوابط ثبت شرکت‌های کشور (مبالغ اسمی ریالی پایین، اما اثبات تمکن مالی منوط به ضوابط دریافت کارت بازرگانی ملی است).

۳-۴. فرآیندهای گمرکی، استانداردها و الزامات ترخیص دوجانبه الف) الزامات ورود کالای ایرانی به گمرکات ازبکستان (صادرات)

- **قوانین مبدأ:** برای بهره‌مندی از معافیت‌های تعرفه‌ای، صادرکنندگان ملی ملزم به ارائه گواهی مبدأ رسمی استاندارد و تایید شده هستند (با رعایت نرخ ارزش افزوده داخلی تعیین شده)
- **قوانین برچسب‌گذاری بر اساس نظام استاندارد ازبکستان:** طبق دستورات دولت ازبکستان، درج مشخصات فنی کالا، ترکیبات و راهنمای مصرف به زبان‌های ازبکی و روسی بر روی بسته‌بندی محموله‌های صادراتی ایران اجباری است؛ نقص در این مستندات سبب توقف در پایانه‌های گمرکی مرزی (مانند گمرک آلات (Alat)) می‌شود.

ب) الزامات ورود کالای ازبکستانی به گمرکات ایران (واردات)

- **قرنطینه نباتی و بهداشتی سخت‌گیرانه:** محموله‌های پنبه، الیاف و حبوبات وارداتی ازبکستان در مرزهای ورودی ایران (نظیر سرخس)، ملزم به ارائه گواهی بهداشت نباتی بین‌المللی و عبور از فرآیندهای تست آزمایشگاهی سازمان حفظ نباتات ایران جهت جلوگیری از ورود آفات نباتی آسیای مرکزی هستند.
- **سامانه جامع تجارت و نظام تخصیص ارز:** بزرگ‌ترین گلوگاه قانونی در زمینه ی واردات ملی از ازبکستان، ثبت سفارش در سامانه جامع تجارت ایران و قرار گرفتن در صف تخصیص ارز بانک مرکزی است که بر سرعت گردش لجستیک معکوس تأثیرگذار است.

۵. تحلیل زیرساخت‌های لجستیک، زنجیره تأمین و بانکی

۵-۱. ارزیابی ساختاری زیرساخت‌های حمل‌ونقل ازبکستان

الف) بخش ریلی - شریان اصلی تجارت

وضعیت موجود: بیش از ۸۰ درصد بارهای سنگین و مصالح ساختمانی (سیمان، کاشی، سرامیک) و فرآورده‌های پتروشیمی از طریق ایستگاه‌های ریلی سرخس و لطف‌آباد به مقصد ازبکستان (ایستگاه‌های تاشکند، سمرقند و بخارا) ارسال می‌شود. محصولات راهبردی واسطه‌ای نظیر نخ پنبه و الیاف پنبه (به ارزش ۶۵.۶ میلیون دلار) و حبوبات فله از کارخانجات ولایات فرغانه، بخارا و سمرقند بارگیری شده و مستقیماً از طریق شبکه ریلی CIS وارد می‌شوند

چالش‌های ساختاری ریلی: ۱. وابستگی شدید به واگن‌های کشورهای CIS که در فصول پیک گمرکی دچار کمبود شدید و افزایش نجومی قیمت اجاره می‌شوند. ۲. تغییر عرض ریل استاندارد ایران به ریل عریض روسی (۱۵۲۰ میلی‌متر) در مرزهای خروجی، نیازمند عملیات تعویض بوژی یا تخلیه و بارگیری مجدد است که زمان و هزینه ترانزیت را افزایش می‌دهد.

ب) بخش جاده‌ای - کانال فورواردری کالاهای مصرفی

وضعیت موجود: کامیون‌های ایرانی و ترکمانی عمدتاً کالاهای مصرفی، صنایع غذایی، رنگ و رزین و اقلام مشمول تعرفه صفر (مانند فرآورده‌های بهداشتی و بیسکویت) را از طریق جاده ترانزیتی ترکمنستان به ازبکستان منتقل می‌کنند بارهای معکوس کشاورزی مانند ماش، لوبیا چیتی و پیله ابریشم وارد استان خراسان رضوی می‌شود.

چالش‌های ساختاری جاده‌ای: کیفیت ضعیف آسفالت و خدمات بین‌راهی در بخش‌هایی از شاهراه‌های داخلی ازبکستان سبب شده که حمل جاده ای ریسک آسیب به بارهای حساس را بالا ببرد. همچنین هزینه‌های سنگین روادید و عوارض عبور جاده‌ای از خاک ترکمنستان، بهای حمل دوجانبه را افزایش داده است.

۵-۲. جدول مقایسه‌ای کریدورهای ترانزیتی دو جانبه

نام کریدور / مسیر	مرز خروجی/ورودی ایران	کشورهای واسط	هاب‌های هدف در ازبکستان	موارد صادراتی	موارد وارداتی	چالش کلیدی ترانزیت دوجانبه
۱. کریدور ریلی شرق	مرز ریلی سرخس / لطف‌آباد	ترکمنستان	تاشکند، سمرقند، بخارا، اندیجان	حمل مصالح ساختمانی، سیمان، مقاطع فلزی و کامپاند	حمل محموله‌های حجیم نخ پنبه، الیاف و حبوبات فله	بوروکراسی ریلی راه‌آهن ترکمنستان و ازبکستان، هزینه دموراج واگن
۲. کریدور جاده‌ای میان‌بر	مرز جاده‌ای سرخس	ترکمنستان	سمرقند، تاشکند، ترمذ	ارسال مواد غذایی، شوینده‌ها، رنگ و پوشاک [تعرفه صفر]	واردات سریع ماش، غلات و اقلام فله کشاورزی فصلی	تغییر ناگهانی قوانین تناژ و مقررات قرنطینه‌ای در مرز فاراپ
۳. کریدور ترکیبی ریلی- دریایی خزر	بنادر امیرآباد / انزلی	قزاقستان (بندر اکتائو)	مناطق صنعتی غربی (نظیر Navoi (FEZ	صدور ماشین‌آلات و محصولات پتروشیمی بخش خصوصی	واردات مواد معدنی، شمش روی و محصولات واسطه‌ای غرب ازبکستان	هزینه بالای حمل چندوجهی (Multi-modal) به دلیل نیاز به تخلیه و بارگیری مجدد در بندر
۴. کریدور نوین صدر (KTAI)	مرز جاده‌ای دوغارون	افغانستان - تاجیکستان	مرز جاده‌ای ترمذ (جنوب ازبکستان)	ارسال کالاهای عمومی تجار بدون نیاز به عبور از ترکمنستان	انتقال بارهای سنتی جنوب ازبکستان به شرق ایران	عدم تکامل بستر گمرکی مرز ترمذ، ریسک‌های جاده‌ای در خاک افغانستان

۵-۳. جغرافیای هندسی لجستیک و هاب‌های توزیع متوازن در ازبکستان

• تحلیل هاب‌های اصلی با کارکرد دوجانبه

۱. **هاب تاشکند:** با مساحت ۶۳۹.۵ هکتار، بزرگ‌ترین مرکز دپو، بسته‌بندی و توزیع کالاهای صادراتی ایران برای بازار مصرف مدرن پایتخت و صادرات مجدد به قزاقستان است.

۲. **هاب سمرقند:** با تراکم جمعیتی ۲۳۲ نفر در کیلومتر مربع، از یک سو مقصد اصلی دپوی مصالح ساختمانی استان خراسان رضوی برای ولایات مرکزی است و از سوی دیگر، بزرگ‌ترین کانون تجمع و بارگیری حبوبات و محصولات کشاورزی به مقصد گمرک مشهد محسوب می‌شود.

۳. **منطقه ویژه اقتصادی نوایی** متصل به فرودگاه بین‌المللی کارگو و شبکه ریلی غرب؛ این هاب بهترین نقطه برای واردات مواد معدنی و فرآوری شده به ایران است.

۶. تحلیل بازار، رقبا و رفتار مصرف‌کننده

۶-۱. بخش‌بندی بازار و ساختار تقاضا

الف) دو قسمتی شدن جغرافیا بر اساس سطح درآمد و الگوهای مصرف

- **تاشکند؛ کانون مصرف مدرن و لوکس:** پایتخت ازبکستان با جمعیتی بالغ بر ۳.۱ میلیون نفر، به عنوان هاب مالی و سیاسی، بالاترین تمرکز طبقه متوسط رو به رشد و ثروتمند را داراست. تقاضا در این شهر به شدت به سمت کالاهای باکیفیت خارجی، بسته‌بندی‌های استاندارد، محصولات بهداشتی مدرن و پوشاک برند متمایل است.

- **ولایات و مناطق سنتی (برش منطقه سمرقند):** در مناطقی مانند سمرقند (با جمعیت ۴.۲ میلیون نفر و تراکم بالای ۲۳۲ نفر در کیلومتر مربع)، بازارها ساختاری سنتی‌تر و قیمت‌محور دارند. در این مناطق، کشش قیمتی تقاضا بسیار بالا است و برند بودن کالا در اولویت بعدی پس از «قیمت رقابتی» قرار می‌گیرد.

ب) چرخش تقاضا به سمت کالاهای واسطه‌ای و صنعتی

- **پیامد استراتژی صنعتی‌سازی ۲۰۳۰:** با توجه به اجرای بندهای تحولی «سند استراتژی ازبکستان-۲۰۳۰» که بر توسعه صنایع محلی تأکید دارد، ساختار تقاضای کلان ازبکستان از کالاهای نهایی مصرفی به سمت مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای کارخانجات و تجهیزات صنعتی تغییر یافته است.

- **انطباق با سبب صادراتی ایران:** این چرخش مقرراتی در آمارهای دوجانبه مشهود است؛ به طوری که اقلام پایه‌ای نظیر فرآورده‌های پتروشیمی، کامپاند پلی‌اتیلن، سیمان، کاشی و سرامیک، سیم و کابل و رنگ و رزین بیشترین حجم تقاضا و جذب را در بازار صنعتی ازبکستان به خود اختصاص داده‌اند.

۲-۶. تحلیل زنجیره توزیع، خرده‌فروشی و کانال‌های فرعی (الف) گذار شتابان از بازارهای باز به خرده‌فروشی مدرن

- **بقای بازارهای سنتی:** بازارهای سنتی بزرگ (مانند بازار چورسو در تاشکند) کماکان مجرای اصلی توزیع کالاهای فله، خشکبار، پوشاک ارزان قیمت و مصالح ساختمانی ساخت داخلی هستند.
- **رشد سوپرمارکت‌های زنجیره‌ای:** طبق گزارش بانک جهانی در بخش توسعه بخش خصوصی، هلدینگ‌های خرده‌فروشی مدرن نظیر Korzinka و Makro به سرعت در حال تسخیر سهم بازار مواد غذایی و مصرفی بسته‌بندی شده هستند. ورود به این زنجیره‌ها نیازمند استانداردهای بالای بسته‌بندی، تداوم تأمین و انعطاف در نظام پرداخت است.

(ب) پیشرفت در حوزه تجارت الکترونیک

- **زیرساخت‌های دیجیتال:** با حمایت‌های دولتی از اقتصاد دیجیتال، پلتفرم‌های بومی مانند Uzum Market به یکی از پویاترین کانال‌های خرده‌فروشی آنلاین در تاشکند تبدیل شده‌اند. این بستر، امکان بازاریابی مستقیم و تست ذائقه مصرف‌کننده را فراهم می‌سازد.

۳-۶. تحلیل رقبا در بازار ازبکستان

جدول تحلیل ساختار بازار رقبا در ازبکستان (بر اساس آمار ۱۰ ماهه منتهی به اکتبر ۲۰۲۵)

رتبه و نام کشور رقیب	سهم از بازار واردات (%)	حجم صادرات (۱۰ ماهه ۲۰۲۵)	حوزه‌های کلیدی تسلط	مزیت‌های رقابتی، لجستیکی و راهبردی
۱. چین	۳۰.۶٪	۱۱.۴۷ میلیارد دلار	ماشین‌آلات صنعتی، تجهیزات برقی و الکترونیک، خودرو و وسایل نقلیه، پوشاک و منسوجات ارزان قیمت.	• قیمت تمام‌شده به شدت پایین به دلیل مقیاس تولید بالا. • اعطای خطوط اعتباری بانکی بلندمدت به خریداران و تجار ازبک. • حضور فعال در زیرساخت‌ها در قالب تکنوپارک‌های مشترک (مانند تکنوپارک ازبک-چین).
۲. روسیه	۱۸.۵٪	۶.۹۶ میلیارد دلار	فرآورده‌های چوبی و تخته، گندم، غلات و نهاده‌های دامی، صنایع	• پیوندهای لجستیکی ریلی سنتی و مستقیم بدون نیاز به تخلیه و بارگیری مجدد در مرزها.

			غذایی فرآوری شده، شکلات، آهن و فولاد.	• تسلط کامل مأموران و تجار بر زبان رسمی بازرگانی منطقه (روسی). • معافیت‌های گمرکی گسترده ناشی از توافقات منطقه‌ای در چارچوب کشورهای CIS
۳. قزاقستان	۷.۳٪	۲.۷۳ میلیارد دلار	آرد، گندم، زغال سنگ، فرآورده‌های انرژی و محصولات معدنی پایه‌ای.	• همجواری جغرافیایی طولانی و مرز مشترک گسترده. • هزینه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی ناچیز به دلیل مسافت کوتاه. • بهره‌مندی از تعرفه‌های ترجیحی و تسهیلات همسایگی.
۴. ترکیه (رقیب مستقیم ایران)	۴.۰٪	۱.۴۸ میلیارد دلار	مصالح ساختمانی مدرن، دکوراسیون، ماشین‌آلات کشاورزی، پوشاک برند، منسوجات خانگی و صنایع آرایشی و بهداشتی.	• اشتراکات زبانی و فرهنگی • برندینگ و بازاریابی به شدت قوی در زنجیره‌های توزیع مدرن. • حضور سنگین شرکت‌های پیمانکاری ترکیه در پروژه‌های ساخت و ساز مدرن تاشکند. • فعال بودن خطوط پروازی منظم و متعدد تاشکند-استانبول برای تردد آسان تجار.

منبع: سفارت جمهوری اسلامی ایران در ازبکستان

۴-۶. رفتار و فرهنگ مصرف‌کننده ازبک الف) ترجیحات زبانی و الزامات مستندات تجاری

- طبق قانون کشور، زبان ازبکی زبان رسمی ملی است؛ اما در لایه‌های تجاری، B۲B، کاتالوگ‌های فنی، تدارکات دولتی و خرده‌فروشی مدرن در تاشکند، زبان روسی کماکان زبان اصلی و نافذ تجارت است. شرکت‌های ایرانی برای نفوذ در بازار باید تمامی برچسب‌ها (Labels)، کاتالوگ‌ها و وبسایت‌های خود را به هر دو زبان روسی و ازبکی برگردانند.

ب) وفاداری به برند در برابر فاکتور قیمت

- در بخش کالاهای مصرفی و آرایشی-بهداشتی، مصرف کننده ازبک به شدت تحت تأثیر تبلیغات، بسته بندی های پُر زرق و برق و برندهای بین المللی (عمدتاً روسی و ترکی) است. با این حال، به دلیل درآمد سرانه ۴,۷۷۱ دلار، در صورت ارائه یک کالای با کیفیت مشابه با قیمت کمتر (به ویژه از سوی کانال های ایرانی)، به سرعت تمایل به جایگزینی نشان می دهد.

ج) نگرش ذهنی بازار به کالای ایرانی

- **بخش های دارای تصویر مثبت:** در بازار ازبکستان، محصولات ایرانی در بخش های کاشی و سرامیک، شیشه ساختمانی، سیم و کابل، کاکائو و فرآورده های قنادی، و محصولات کشاورزی خاص (مانند خرما و پسته) به عنوان کالاهایی با کیفیت مرغوب و استاندارد بالا شناخته می شوند و واژه «ایرانی» یک مزیت رقابتی برای فروش ایجاد می کند.
- **بخش های نیازمند اصلاح:** در حوزه ماشین آلات و صنایع سنگین، به دلیل حضور رقبای قدرتمندی چون چین و کره جنوبی، نگرش خریداران ازبک به کالای ایرانی توأم با احتیاط است که نیازمند اعتمادسازی و ارائه خدمات پس از فروش است.

۷. تحلیل ریسک و راهکارهای ورود به بازار

۷-۱. ماتریس ارزیابی و تحلیل ریسک های بازار ازبکستان الف) ریسک های لجستیک، ترانزیت و زنجیره تأمین

- **بحران محصور بودن مضاعف در خشکی:** ازبکستان یکی از تنها دو کشور جهان است که خود و تمامی همسایگانش به آب های آزاد راه ندارند. این ویژگی ساختاری، هزینه های لجستیک را افزایش می دهد.
- **وابستگی مطلق به کریدور ریلی ترکمنستان:** بخش عمده بار صادراتی استان خراسان رضوی از طریق مرزهای ریلی سرخس و لطف آباد ارسال می شود. تحلیل عملیاتی نشان می دهد که فرآیند تجارت با ریسک های جدی از جمله کمبود شدید (واگن های مأموریتی کشور CIS)، بوروکراسی اداری در راه آهن ترکمنستان، افزایش ناگهانی و یک جانبه تعرفه های ترانزیتی توسط عشق آباد و توقف طولانی مدت بار در مرز مواجه است.
- **ناکارآمدی زیرساخت های مواصلاتی داخلی:** نوسازی خطوط ریلی و جاده ای ازبکستان کماکان تکمیل نشده و بر اساس ارزیابی بانک توسعه آسیا (ADB)، (مدیریت نامسجم سرمایه گذاری در زیرساخت ها) و نارسایی در بهره وری شبکه حمل و نقل عمومی، ریسک تحمیل هزینه های سنگین دموراج (خسارت معطلی واگن) را برای صادرکننده ایرانی به همراه دارد.

- **عدم جذابیت میان مدت کریدورهای ترانزیتی ایران برای تاشکند:** دولت ازبکستان به دلیل انجام عمده تبادلات خود با کشورهای مشترک المنافع (CIS) و چین، نیاز فوری و استراتژیک به کریدورهای جنوبی ایران جهت اتصال به دریاهای آزاد احساس نمی کند؛ در نتیجه نمی توان از موضوع «اتصال ازبکستان به آب های آزاد از طریق بندرعباس یا چابهار» به عنوان یک اهرم برنده در مذاکرات لجستیکی استفاده کرد.

ب) ریسک های مالی، ارزی و بانکی

- **انسداد کانال های رسمی بانکی و نقل و انتقال پول:** به دلیل اعمال تحریم های بین المللی علیه شبکه بانکی ایران، امکان گشایش اعتبارات اسنادی (LC) یا حواله های مستقیم ارزی بین بانک های تجاری ایران و ازبکستان وجود ندارد. این امر تجار را به سمت صرافی های واسطه یا مکانیزم های سستی سوق داده که ریسک نقدشوندگی را بالا می برد.
- **ریسک نوسانات ارزی و کاهش ارزش سوم:** اگرچه ازبکستان فرآیند آزادسازی نرخ ارز را آغاز کرده، اما بر اساس گزارش بانک جهانی، تورم بخش خدمات و فشارهای ساختاری بر نرخ برابری ارز کماکان پابرجاست. نرخ ارز رسمی سوم در برابر دلار دارای نوسان است، بنابراین قیمت گذاری قراردادهای پول ملی ازبکستان ریسک بالایی دارد و صادرکننده ایرانی باید مبنا را بر ارزش های ثابت یافته قرار دهد.
- **ریسک عدم شفافیت بدهی های شرکتی و دولتی:** اقتصاد ازبکستان هنوز به شدت تحت سیطره شرکت های بزرگ دولتی است. بانک توسعه آسیا صراحتاً هشدار می دهد که «عدم شفافیت در بدهی ها و امور مالی شرکت های دولتی ازبکستان» یک ریسک مالی جدی برای شرکای تجاری خارجی است که با این نهادها وارد معامله می شوند.

ج) ریسک های مقرراتی، بوروکراسی و تغییرات تعرفه ای

- **بوروکراسی اداری رسوب کرده و ساختار اداری سنگین:** علی رغم اصلاحات گسترده دولت برای بهبود فضای کسب و کار و ساده سازی رویه های گمرکی، لایه های بوروکراتیک ناشی از سیستم اداری گذشته کماکان پابرجا است.
- **ریسک تغییر ناگهانی تعرفه ها جهت حمایت از تولید داخلی:** سیاست کلان سند چشم انداز «ازبکستان - ۲۰۳۰» بر بومی سازی زنجیره های ارزش تجاری استوار است. دولت ازبکستان برای کالاهای نهایی که مشابه داخلی دارند تعرفه های سنگینی وضع می کند؛ لذا این ریسک وجود دارد که کالایی که امروز صادر می شود، فردا با سد تعرفه ای جدیدی روبرو گردد.

۲-۷. راهکارها و استراتژی‌های عملیاتی ورود به بازار ازبکستان

با توجه ریسک‌های فوق و اسناد بالادستی، شرکت‌ها و تجار ایرانی باید استراتژی‌های سنتی (صادرات ساده کالا از مرز) را بازنگری کرده و به سمت مدل‌های عملیاتی زیر حرکت کنند:

استراتژی اول: ثبت شرکت مستقل با مالکیت ۱۰۰٪ خارجی در قالب LLC

- **قالب حقوقی بهینه:** بر اساس راهنمای رسمی دادگستری ازبکستان، ساده‌ترین، سریع‌ترین و کم‌ریسک‌ترین روش حضور مستقیم در بازار، ثبت «شرکت با مسئولیت محدود» (LLC) است. این فرآیند در صورت تکمیلی مدارک حضوری تاجر، ظرف ۱ الی ۲ روز (و از نظر قانونی حتی ظرف ۳ ساعت) انجام می‌شود.
- **عدم توصیه به شراکت با اتباع محلی در گام اول:** تجارب سنواتی بازرگانان مقیم نشان می‌دهد به دلیل برخی خلاءهای حقوقی در قوانین سرمایه‌گذاری مشترک گذشته، ثبت شرکت با مالکیت ۱۰۰ درصد خارجی بسیار ایمن‌تر از شراکت با اشخاص حقیقی ازبک است؛ به ویژه زمانی که موضوع حفظ امتیاز برند تجاری یا مالکیت کارخانه مطرح باشد.
- **هزینه تأسیس:** هزینه ثبت دولتی برای ثبت حضوری شرکت مسئولیت محدود معادل ۱ برابر حداقل دستمزد گمرکی (MMW) و برای ثبت آنلاین معادل ۵٪ آن است که نسبت به شرکت‌های سهامی (JSC) که حداقل ۴۰۰ میلیون صوم سرمایه اولیه نیاز دارند، بسیار ارزان‌تر و در دسترس‌تر است.

استراتژی دوم: سرمایه‌گذاری و استقرار در مناطق آزاد تجاری (FEZ)

- **فرار از سد تعرفه‌ای کشور:** برای دور زدن تعرفه‌های بالای وارداتی ازبکستان بر کالاهای نهایی، بهترین استراتژی، واردات مواد اولیه یا کالای نیمه‌ساخته به یکی از ۴۱ منطقه آزاد تجاری ازبکستان (نظیر Navoi FEZ یا Angren FEZ) است. با انجام فرآوری ثانویه یا بسته‌بندی نهایی در این مناطق، کالا شناسنامه و برچسب "Made in Uzbekistan" دریافت کرده و علاوه بر معافیت در بازار داخلی، به صورت بدون تعرفه به کل بازار کشورهای CIS با جمعیت ۲۵۰ میلیون نفر صادر می‌شود.
- **بسته مشوق‌های مالیاتی مناطق آزاد:** بر اساس حجم سرمایه‌گذاری صادرکننده ایرانی (از ۳۰۰ هزار دلار تا بیش از ۱۰ میلیون دلار)، شرکت ثبت‌شده در منطقه آزاد بین ۳ تا ۷ سال از پرداخت مالیات بر درآمد، مالیات بر دارایی و مالیات بر زمین معاف صادر می‌گردد.
- **معافیت حقوق ورودی ماشین‌آلات:** طبق مصوبات آژانس ارتقای سرمایه‌گذاری (UZIPA)، ورود هرگونه ماشین‌آلات صنعتی، تجهیزات خط تولید و قطعات یدکی از ایران به محوطه منطقه آزاد تجاری که جهت نیازهای تولیدی خود شرکت باشد، مشمول معافیت کامل از حقوق ورودی گمرکی و عوارض است.

استراتژی سوم: تمرکز بر کدهای تخصصی با تعرفه صفر گمرکی

- **بهره‌برداری از مصوبه تعرفه صفر:** بر اساس بخشنامه رسمی ابلاغی سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاشکند، فهرستی از اقلام کلیدی مشمول تعرفه گمرکی صفر درصد جهت ورود به ازبکستان تصویب شده است.
- **اقلام هدف برای تجارت:** صادرکنندگان (استان خراسان رضوی) باید زنجیره صادرات خود را بر روی این اقلام متمرکز کنند که شامل: انواع مواد اولیه نساجی، چای، فرآورده‌های خاص آرایشی و بهداشتی، لباس بچگانه، سس‌ها و طعم‌دهنده‌های مخلوط، سوپ‌ها و آبگوشت‌های آماده تجاری و آب‌های معدنی است. این کانال، ریسک رقابت قیمتی با رقبا را به شدت کاهش می‌دهد.

استراتژی چهارم: بهره‌گیری از مدل‌های مشارکت عمومی-خصوصی (PPP) و خصوصی‌سازی

- **ورود به مناقصات نوین زیرساختی:** بر اساس بانک اطلاعاتی آژانس سرمایه‌گذاری ازبکستان، دولت این کشور اجرای بیش از ۴۰۰ پروژه زیرساختی بزرگ به ارزش ۱۶ میلیارد دلار را در قالب مشارکت عمومی-خصوصی (PPP) در بخش‌های انرژی، بهداشت و پتروشیمی آغاز کرده است. شرکت‌های بزرگ خدمات فنی و مهندسی می‌توانند از روش‌هایی مانند "Swiss Challenge Method" برای ارائه بیزینس‌پلن‌های استاندارد (نظیر فرمت UNIDO) به آژانس UZIPA جهت گرفتن پروژه‌های بالای ۱ میلیون دلار استفاده کنند.
- **خرید کارخانجات دولتی با ارزش بازرخید صفر:** دولت ازبکستان طبق برنامه راهبردی خود، ۲۴۷ بنگاه بزرگ دولتی (SOE) را از طریق سامانه شفاف E-AUKSION برای واگذاری عرضه کرده است و حتی امکان واگذاری دارایی‌ها با «ارزش بازرخید صفر» به شرط تعهد سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی وجود دارد که فرصتی بی‌نظیر برای هلدینگ‌های صنعتی ایران است.

استراتژی پنجم: فعال‌سازی مکانیزم تهاتر کالا با نهاده‌های صنعتی

- **حل بحران بانکی از طریق تجارت مکمل:** از آنجا که ساختار تجاری ایران و ازبکستان کاملاً مکمل یکدیگر است، فعال‌سازی کدهای تهاتری ریسک تحریم بانکی را خنثی می‌کند.

منابع

سازمان توسعه تجارت ایران. (۱۴۰۳). گزارش اجمالی عملکرد تجارت خارجی کشور در سال ۱۴۰۲. وزارت صنعت، معدن و تجارت، دفتر برنامه‌ریزی و پایش (گروه آمار).

سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاشکند. (۲۰۱۸). ملاحظات ثبت شرکت تجاری در جمهوری ازبکستان. سند داخلی (بر اساس آیین‌نامه ۲۰۱۷ و فرمان رئیس‌جمهور ۲۰۱۸).

سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاشکند. (۲۰۲۴/۱۴۰۲). فهرست کالاهای وارداتی با تعرفه صفر گمرکی به جمهوری ازبکستان تا اول ژانویه ۲۰۲۵. نامه شماره ۱۴۲۱/۱۹۳۸۲۶۶.

جمهوری ازبکستان. (۲۰۱۹). قانون جمهوری ازبکستان در خصوص سرمایه‌گذاری‌ها و فعالیت سرمایه‌گذاری (قانون شماره ۵۹۸). تصویب‌شده در ۲۵ دسامبر ۲۰۱۹. ترجمه: بخش اقتصادی سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاشکند.

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان خراسان رضوی. (۱۴۰۳). آشنایی با مزیت‌های متقابل و ظرفیت‌های توسعه تجاری استان خراسان رضوی و جمهوری ازبکستان. معاونت اقتصادی.

مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی. (۱۴۰۳). خراسان رضوی و ازبکستان و افق‌های تازه در عرصه همکاری‌های اقتصادی.

سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاشکند. (۱۴۰۴). تجارت خارجی جمهوری ازبکستان از ژانویه تا اکتبر ۲۰۲۵ (۱۰ ماهه). گزارش اقتصادی جمالیپور.

گمرک جمهوری اسلامی ایران.

International Monetary Fund. (۲۰۲۵). Republic of Uzbekistan: ۲۰۲۵ Article IV Consultation-Press Release; and Staff Report (IMF Country Report No. ۲۵/XXX). International Monetary Fund.

Ministry of Investment, Industry and Trade of the Republic of Uzbekistan. (۲۰۲۵). Available land for investment in special economic zones. Investment Promotion Agency of Uzbekistan (UzIPA).

Republic of Uzbekistan. (۲۰۲۵). On measures to implement the Strategy for the Development of the Transport and Logistics System of the Republic of Uzbekistan until ۲۰۳۰ (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated January ۲۷, ۲۰۲۵). National Database of Legislation of the Republic of Uzbekistan (Lex.uz).

Investment Promotion Agency of Uzbekistan. (۲۰۲۵). Common requirements and selection stages for investment projects in Special Economic Zones. Ministry of Investment, Industry and Trade.

Invest in Samarkand. (۲۰۲۵). Investment potential of Samarkand region. Samarkand Regional Administration. <https://investinsamarkand.uz>.

www.intracen.org.